

УДК 355.4(73)+(529)

DOI <https://doi.org/10.12958/3083-7030-2025-1-67-73>**Зиза Микола Миколайович,**

кандидат історичних наук, заслужений вчитель України,
доцент кафедри історії та археології
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.
zyza.nikolay@meta.ua
<https://orcid.org/0009-0001-9229-3116>

Набока Олександр Вікторович,

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії та археології
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.
snaboka9@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1678-9475>

АМЕРИКАНСЬКА ВІЙСЬКОВА ОПЕРАЦІЯ НА ТАЙВАНІ 1867 Р. ТА ПОЧАТОК ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ «МАЛИХ ВОЄН» США

Ефективний розвиток військової науки України багато в чому залежить від вивчення та наукового переосмислення військового досвіду інших країн, зокрема однієї з ключових мілітарних держав – США. Це особливо актуально в умовах продовження військового конфлікту з Росією, успішні дії у якому залежать, зокрема, і від активного залучення різноманітних стратегічних та тактичних концепцій, які пройшли успішну апробацію провідними країнами світу.

Однією з ключових концепцій сучасної військової доктрини США є так звана стратегія малих воєн, під якою розуміється «поєднання дипломатичного тиску та військової сили щодо іноземної держави, політика уряду якої визначається як нестабільна, неадекватна або незадовільна з погляду збереження життя американців чи порушує стабільні зовнішньополітичні інтереси США (Small Wars Manual U.S. Marine Corps, 1940, с. 1).

Виконання військових операцій у межах стратегії «малих воєн» традиційно покладається на Корпус морської піхоти – спеціального військового підрозділу армії США. Згідно зі статистикою, наведеною в хрестоматійному американському «Посібнику малих воєн Корпусу морської піхоти Сполучених Штатів», випущеного ще в 1940 р., який до сьогоднішнього дня вважається класичним, за період з 1800 до 1934 р. загоны американської піхоти брали участь у 180 малих військових операціях, у 37 країнах (Small Wars Manual U.S. Marine Corps, 1940, с. 2), переважно в тих країнах, які сьогодні традиційно прийнято відносити до «третього світу».

Відзначимо, що цей рід військ армії США з'явився ледь не з моменту створення цієї держави. Рішення про його створення Актом Континентального конгресу 1775 р. для виконання бойових завдань під час Війни за незалежність. Враховуючи ефективність, яку показали морські піхотинці після завершення цього військового конфлікту, Вашингтон зберіг цей військовий підрозділ, надавши йому нових функцій. На Корпус морської піхоти покладено функцію підтримання дисципліни на кораблях військово-морського флоту, запобігання можливим заколотам та бунтам, самооборону суден від можливих ворожих атак, а також для проведення обмежених операцій на березі (The «Rover» Incident in Taiwan).

Перша спроба реалізації Корпусом завдань відповідно до «стратегії малих воєн» приходить на 1867 р., у ході так званої Формозської військової операції, або Тайванської експедиції. Як відзначають експерти з військової історії США, саме ця операція, попри те, що вона закінчилася невдало, відіграла вирішальну роль у процесі формування правил участі Корпусу морської піхоти у «малих війнах» (The «Rover» Incident in Taiwan).

Причиною для військового вторгнення морської піхоти США на острів Тайвань (ранішня назва – Формоза), яке відбулося в червні 1867 р., став так званий інцидент із судном «Ровер», що стався 12 березня того ж року. Того дня американський комерційний корабель «Ровер» зазнав корабельної аварії поблизу південного узбережжя острова, де панували племена, які фактично не визнавали навіть формальної влади над ними китайської Цинської імперії.

Команда корабля на чолі капітана Джозефа Ханта, а також його дружини – Мерсі Хант (загальна чисельність – 26 осіб) були змушені висадитися на негостинний тайванський берег, де майже одразу були схоплені та вбиті місцевими аборигенами з племені пайван. Вдалося вціліти лише матросу-китайцю Танг Квонгу, який пішов збирати хмиз для багаття. Побачивши екзекуцію, він сховався у кущах (Набока, 2016, с. 158).

Згодом урятованому вдалося перебратися до Китаю, де він розказав про трагедію американському консулу в місті Амой Чарльзу Лежандру (1830–1839). Той, зі свого боку, зафрахтувавши англійське судно «Ашелот», відправився до провінційного центру Фучжоу, губернатор якого мав владу і над Тайванем. Потрапивши на аудієнцію, він почав вимагати від можновладця сатисфакції за загибель екіпажу «Ровера». Переляканий можливістю міжнародного скандалу, китайський чиновник засудив дії пайванів.

Отримавши формальну підтримку від губернатора, 18 квітня Лежандр прибув до Тайваню, де наступного добився аудієнції з місцевим таотаєм – формальним головою островом. Попри те, що китайський представник прийняв американського посланця з «повною сердечністю», він відповів відмовою на пропозицію про негайну висадку на місце трагедії військового загону, який на той момент був у розпорядженні Лежандра. На зауваження консула, що оперативність у висадці десанту може дозволити врятувати життя можливих вцілілих, таотай зауважив, що за його інформацією ніхто із жертв трагедії не вижив.

Проти негайної висадки американського десанту висловився і капітан «Ашелоту» Фербігер, заявивши, що не має жодного підготовленого плану та ресурсів. А втім, Лежандру вдалося вмовити морського офіцера провести хоча б обережну розвідку на місці трагедії. 26 квітня «Ашелот» таки наважився підійти до південного узбережжя Тайваню. Американці зробили ознайомчу вилазку в останнє китайське поселення на кордоні з ворожими джунглями. Консул поцікавився можливістю викупити в місцевих мешканців речі та залишки загиблих, проте ніхто не погодився на його пропозицію. Йому також не вдалося залучити місцевих мешканців до переговорів з аборигенами як перекладачів. «Китайці категорично відмовлявся брати участь у мирних переговорах як перекладачі. Вони неодноразово відповідали, що якщо підуть на це, то будуть вбиті тубільцями» (Pickering, 1898, с. 492).

Важко сказати, чи була ця спроба встановлення контактів із місцевими китайцями справжньою метою Лежандра. Вірогідно, досвідченим оком учасника Громадянської війни в США 1861–1865 рр. він проводив ще й прикрите рекогносцювання, відмічаючи для себе перспективи висадки десанту на цей негостинний берег.

Його міркування стосовно тактичних переваг у цій місцевості відображені, зокрема, у книзі «Що нам робити із Китаєм», виданій згодом, у 1871 р. У праці він відзначав: «Залив (який виходив на місце, де жили пайвани – М. З., О. Н) проходимий для кораблів будь-якого класу, головним чином для невеликих пароплавів, як-от «Ашелот». Під прикриттям його палубної артилерії, навіть найменша група могла висадитися в будь-якій точці. Якщо б було встанов-

лено точне становище поселення аборигенів, то сухопутні сили могли дістатися до нього без серйозних проблем» (*Le Gendre*, 1871a, с. 136).

Також у книзі Лежандр сформулював підстави, які згодом використовуватимуть під час американського вторгнення морської піхоти на Тайвань. «Троща «Ровера» та злодійська розправа над членами його команди поблизу південних берегів Формози зачіпає не тільки американські інтереси, а й усіх західних держав, які мають комерційні інтереси в Китаї. І якщо цинський уряд неспроможний навести лад на цій території, то західні держави мають взяти на себе вирішення цього завдання (*Le Gendre*, 1871a, с. 137). Ці думки багато в чому перетинаються сьогодні з визначеними метою та завданнями стратегії «малих воєн».

Вірогідно, отримані унаслідок рекогносцювання дані було передано в штаб американської Тихоокеанської ескадри, яку в той момент очолював адмірал Генрі Белл (1808–1868). У своїх діях він спирався на наказ тодішнього державного секретаря Уільяма Сьюарда (1801–1872), який через листування з американським послом у Цинській імперії Ансоном Бурлінгеймом (1820–1870) та вже згадуваним Лежандром стежив за розвитком ситуації. 20 червня 1867 р. він надіслав Бурлінгейму меморандум, у якому визначив тактику дій, які поєднували дипломатичні та військово-політичні заходи, якими мали керуватися задіяні у вирішення «інциденту з Ровером» американські представники. Перше завдання передбачало подальше з'ясування обставин трагедії. Друге – постійний тиск на китайський уряд, з метою отримання відшкодування та покарання винних. Третій пункт передбачав можливість втручання в ситуацію, якщо місцева влада не матиме рішучості в розв'язанні ситуації. Але навіть якщо дійде до військової експедиції, Сьюард наказував своїм підлеглим постійно наголошувати на тому, що «Сполучені Штати в жодному разі не бажають захопити та утримувати у своєму володінні Формозу» (*Mr. Seward to Mr. Burlingame. Department of State, Washington, June 20, 1867, с. 497*).

Зрозуміло, що всі попередні Лежандра добитися компенсацій та сатисфакції, звертаючись до представників китайської влади, попри формальну улесливість представників останньої, не принесло бажаного результату. У цьому разі меморандум Сьюарда передбачав самостійне вирішення конфлікту, насамперед військовими методами. Ініціатива, як зазначалося вище, тепер переходила до адмірала Белла, щодо якого, після тримісячної зволікання, вже лунали звинувачення в надмірному бюрократизмі (H-063-4: *The Formosa Expedition, 1867*).

У червні 1867 р. він на своєму флагманському кораблі «Гартфорд» у супроводженні гвинтового шлюпа «Вайомінг» прибув спочатку до Шанхаю, а згодом відправився на південного узбережжя Формози, щоб нарешті здійснити каральну експедицію.

Обрані для проведення кораблі були введені в експлуатацію 1859 р., і їх активно використовували в морських операціях часів Громадянської війни в США та «Війни Бошин» у Японії. Основне озброєння «Гартфорда» налічувало 20 дев'ятидюймових гладкоствольних гармат Дальгрена.

Військовий контингент, сформований Беллом для військової експедиції, налічував 181 людину. До складу групи входили, насамперед, морські піхотинці, а також 80 озброєних моряків з «Гартфорда» та 40 озброєних моряків з «Вайомінгу». Також до загону залучено легку польову гаубицю з артилерійським розрахунком у 5 людей. Безпосередньо керував операцією капітан «Гартфорда» Джордж Е. Белкнап (1832–1903) (H-063-4: *The Formosa Expedition, 1867*). Своєю чергою, морських піхотинців, які йшли в авангарді карального загону, очолював досвідчений ветеран Громадянської війни Джеймс Форні (1844–1922).

13 червня 1867 р. американські кораблі стали на якір у півмилі від того місця, де «Ровер» зазнав корабельної аварії. Почалася підготовка до вторгнення. Учасники походу отримали чотириденний пайок та прісну воду (*Alexander MacKenzie '59. Naval Academy Register*).

Прибуття американців скоро було помічено пайванами, які збиралися великими групами. Тіла тубільців були пофарбовані в червоний колір, що означало їхній вступ у війну. Проте коли

американці почали демонструвати свої наміри висадитися на берег, то тубільці відступили в джунглі. «Коли наші люди підіймалися на пагорби, дикуни, знаючи стежки, сміливо вирушали їм назустріч і швидко рухалися, прикриваючись високою травою, з укриття в укриття. Вони проявили стратегію і мужність, рівну нашим корінним індіанцям. Відкривши свій вогонь, вони відступили непоміченими нашими людьми, які, полишаючи свої укриття, часто потрапляли в засідки» (Alexander MacKenzie '59. Naval Academy Register), – писав у своєму звіті про експедицію адмірал Белл.

За наказом Белкнапа група була розділена на дві колони для маршу. Одну з них очолив особисто, іншою був призначений керувати капітан-лейтенант Олександр Маккензі (1842–1867) – морський офіцер з «Гартфорда». Попереду колон ішов авангард з двадцяти морських піхотинців на чолі з Форні.

Уже в перші години операції стало зрозуміло, що вона неналежно організована. Не була врахована навіть така елементарна річ, як погода. Одягнуті в теплу морську одягу, американці дуже страждали від спекотного та вологого клімату, обливаючись потом. Скоро пайвани почали стріляти по прибульцях зі своїх старовинних мушкетів, прикриваючись густою рослинністю джунглів. Проте цей вогонь лише психологічно дошкуляв матросам та солдатам. Через кілька годин такого «бою» ніхто з американців не був ані пораненим, ані вбитим. Проте вони ледь стримували себе, щоб не перейти в контратаку, поринувши у джунглі.

Проте небойові втрати за шість годин операції продовжували збільшуватися. Кілька американців втратили свідомість від теплових та сонячних ударів. Частина з них намагалася покращувати свій пригнічений стан алкоголем, і кілька солдатів напилися. У цей час вогонь аборигенів тільки підсилювався, урешті викликавши нервовий зрив у Маккензі. З окликом «уперед, хлопці, покараємо цих шахраїв», він повів свій загін в атаку. Проте вже через мить він раптом зупинився, притиснув руку до грудей, звідси почала стікати кров ти слабючим голосом попросив привести до нього лікаря. Після цього він упав мертвим на землю (Pickering, 1898, с. 182).

Втрата Маккензі змусила Белкнапа дати наказ про відступ. Повертаючись до місця висадки американці спалили кілька тубільних хиж. На цьому військова каральна експедиція на Тайвань завершилася. Констатуючи свою поразку, Белл рекомендував залучити до вирішення проблеми з місцевими аборигенами, залучаючи військові контингенти інших країн як союзників та створення стаціонарних фортів для контролю за непокірною територією (Pickering, 1898, с. 285).

На фоні невдачі Белла в гру знову вступив Лежандр, якому вдалося вмовити китайського губернатора у Фучжою наприкінці червня 1867 р. відправити на острів китайський збройний загін чисельністю 1 000 осіб.

4 вересня американський посланець фактично очолив нову військову експедицію проти аборигенів, відтіснивши на другий план формального голову загону – китайського генерала Ло. Цього разу велика загальна чисельність супротивника змусила верховного вождя аборигенів Токеток шукати компроміс. Отримавши від нього обіцянку дотримуватися міжнародних правил дбайливого поводження з іноземцями, які зазнають корабельних аварій, Лежандр зупинив похід, маючи надію повернутися сюди вже як переговорник.

Консул знову відвідав цю частину острова вже в лютому 1867 р., коли йому вдалося укласти з Токеток офіційний договір, який налічував три пункти. Аборигени брали на себе зобов'язання надавати допомогу всім, хто зазнає корабельних аварій, насамперед указуючи їм, що вони можуть скористатися гостинністю пайванів за допомогою червоного прапора. Для безпечного перебування іноземців тубільці виділили в селища Туіахсоканг та Таопангхак. Водночас зазначалося, що якщо іноземці порушуватимуть вищезгадані умови, то пайвани вважали себе також вільними від узятих зобов'язань (Le Gendre, 1871b).

Отже, попри формальну невдачу американської військової операції на Тайвань 1867 р., як відзначають дослідники військової історії США, це мало й позитивний результат. Вона про-

демонструвала рішучість Вашингтона не залишати поза увагою питання захисту життів та інтересів своїх громадян, дало сигнал для східних суспільств, що їх убивства не залишаться безкарними. Дипломатичний успіх Лежандра, який у 1869 р. уклав мирову угоду з тайванськими аборигенами, залучення в цей процес китайських сил, було результатом, зокрема, однієї з перших «малих воєн», здійснених американськими військовими силами в червні 1867 р. Наступна історія розвитку американської стратегії «малих воєн» розглядатиметься в наступних статтях.

Список використаної літератури

1. Набока О. В. Політика США у Східній Азії в 30–70-х рр. XIX ст. Старобільськ-Ужгород : Видавництво «Гражда», 2016. 284 с.
2. Alexander MacKenzie '59. Naval Academy Register. URL: https://usnamemorialhall.org/index.php/ALEXANDER_S._MACKENZIE,_LCDR,_USN
3. H-063-4: The Formosa Expedition, 1867. URL: <https://www.history.navy.mil/content/history/nhhc/about-us/leadership/director/directors-corner/h-grams/h-gram-063/h-063-4.html>
4. House E. N. The Japanese expedition to Formosa. Washington : Belford, Clark and Co., 1888. 285 p.
5. Le Gendre C. W. How to deal with China. Amoy : Rozario, Marcaland, 1871a. 141 p.
6. Le Gendre C. W. Reports on Amoy and the island of Formosa. Washington : Government Printing Office, 1871b. URL: <http://academic.reed.edu/formosa/texts/>
7. Mr. Le Gendre to Mr. Seward. Consulate of the United States of America, Amoy, China, May 11, 1867. Papers Relating to Foreign Affairs, Accompanying the Annual Message of the President to the Second Session of the Fortieth Congress. 492 p.
8. Mr. Seward to Mir. Burlingame. Department of State, Washington, June 20, 1867. Papers Relating to Foreign Affairs, Accompanying the Annual Message of the President to the Second Session of the Fortieth Congress. 497 p.
9. Pickering W. A. Pioneering in Formosa. L. : Hurst and blackett, 1898. 283 p.
10. Small Wars Manual U.S. Marine Corps. Washington : United States government printing office, 1940. 568 с.
11. The «Rover» Incident in Taiwan and the Making of US Marine Corps Small Wars Doctrine. URL: <https://targetedoutrage.blogspot.com/2005/01/rover-incident-in-taiwan-and-making-of.html>
12. Formosa. Dispatches from admiral Bell. *The Sun*. 1867, August, 17.
13. U.S. Military History. History of Military Actions of the United Statesю June 17, 2019. MartyLeave a Commenton June 17, 1867 – This Day During Taiwan Expedition of 1867 – The Formosa Expeditionю June 17, 1867 – This Day During Taiwan Expedition of 1867 – The Formosa Expedition. URL: <https://mwh52.wordpress.com/2019/06/17/june-17-1867-this-day-during-taiwan-expedition-of-1867-the-formosa-expedition/>

References

1. Naboka, O. V. (2016). Polityka SShA u Skhidnii Azii v 30–70-kh rr. XIX st. [U.S. policy in East Asia in the 1830s–1870s]. Starobilsk–Uzhhorod: Vydavnytstvo “Hrazhda” [in Ukrainian].
2. Alexander MacKenzie '59. (n.d.). Naval Academy Register. Retrieved August 7, 2025, from https://usnamemorialhall.org/index.php/ALEXANDER_S._MACKENZIE,_LCDR,_USN
3. Naval History and Heritage Command. (n.d.). H-063-4: The Formosa Expedition, 1867. Retrieved August 7, 2025, from <https://www.history.navy.mil/content/history/nhhc/about-us/leadership/director/directors-corner/h-grams/h-gram-063/h-063-4.html>
4. House, E. N. (1888). The Japanese expedition to Formosa. Washington: Belford, Clark and Co.
5. Le Gendre, C. W. (1871). How to deal with China. Amoy: Rozario, Marcaland.

6. Le Gendre, C. W. (1871). Reports on Amoy and the island of Formosa. Washington: Government Printing Office. Retrieved from <http://academic.reed.edu/formosa/texts/>

7. Le Gendre, C. W. (1867, May 11). Mr. Le Gendre to Mr. Seward. Papers Relating to Foreign Affairs, Accompanying the Annual Message of the President to the Second Session of the Fortieth Congress.

8. Seward, W. H. (1867, June 20). Mr. Seward to Mr. Burlingame. Papers Relating to Foreign Affairs, Accompanying the Annual Message of the President to the Second Session of the Fortieth Congress.

9. Pickering, W. A. (1898). Pioneering in Formosa. London: Hurst and Blackett.

10. U.S. Marine Corps. (1940). Small Wars Manual. Washington: United States Government Printing Office.

11. The “Rover” incident in Taiwan and the making of US Marine Corps Small Wars Doctrine. (2005, January). Retrieved August 7, 2025, from <https://targetedoutrage.blogspot.com/2005/01/rover-incident-in-taiwan-and-making-of.html>

12. Formosa. Dispatches from Admiral Bell. (1867, August 17). *The Sun*.

13. Marty. (2019, June 17). June 17, 1867 – This Day During Taiwan Expedition of 1867 – The Formosa Expedition. U.S. Military History. Retrieved August 7, 2025, from <https://mwh52.wordpress.com/2019/06/17/june-17-1867-this-day-during-taiwan-expedition-of-1867-the-formosa-expedition/>

Зиза М. М., Набока О. В. Американська військова операція на Тайвані 1867 р. та початок формування стратегії «малих воєн» США

У статті розглядаються причини, перебіг та наслідки для формування сучасної американської стратегії «малих воєн» американської десантної операції на острів Тайвань (Формозу) 1867 р. Розглядаючи перебіг військової операції, у статті висвітлюється процес формування тактики американської військової піхоти, яка була головним фактором військово-морського домінування США в тихоокеанському регіоні, починаючи з другої половини ХІХ ст. і до сьогодні.

Відзначається, що виконання військових операцій у межах стратегії «малих воєн» традиційно покладається на Корпус морської піхоти – спеціального військового підрозділу армії США, переважно в тих країнах, які сьогодні традиційно прийнято відносити до «третього світу».

Приводом для початку операції стало вбивство тайванськими аборигенами американських громадян – членів екіпажу судна «Ровер», який у 1867 р. зазнав корабельної аварії поблизу від тайванських берегів. Після невдалих дипломатичних спроб добитися відшкодування та покарання винних Вашингтон здійснив спробу реалізувати ці завдання за допомогою військової операції морської піхоти. Цей аспект недостатньо вивчений в українській історіографії.

Унаслідок проведеного дослідження автори дійшли висновків, що, попри формальну невдачу американської військової операції на Тайвань 1867 р., вона мала і позитивний результат. Військова експедиція продемонструвала рішучість Вашингтона не залишати поза увагою питання захисту життів та інтересів своїх громадян, дало сигнал для східних суспільств, що їх убивства не залишаться безкарними. Дипломатичний успіх американського консула О. Лежандра, який у 1869 р. уклав мирову угоду з тайванськими аборигенами, залучення в цей процес китайських сил, було результатом, зокрема, однієї з перших «малих воєн», здійснених американськими військовими силами в червні 1867 р. Подальша історія розвитку американської стратегії «малих воєн» розглядатиметься в наступних статтях.

Ключові слова: судно «Ровер», Тайвань, морська піхота, аборигени, стратегія «малих воєн».

Zyza M. M., Naboka O. V. The U.S. military operation in Taiwan in 1867 and the origins of the American “Small Wars” strategy

This article examines the causes, course, and consequences of the American landing operation on the island of Taiwan (Formosa) in 1867, placing it within the broader context of the formation of the United States’ modern “small wars” strategy. In analyzing the development of the military campaign, the authors highlight the emergence of U.S. infantry tactics that became a key factor in establishing American naval dominance in the Pacific region from the second half of the 19th century to the present day.

It is emphasized that the implementation of operations under the framework of the “small wars” strategy has traditionally been assigned to the U.S. Marine Corps – a specialized military unit responsible for rapid interventions, particularly in countries now typically categorized as part of the “Third World”.

The pretext for the operation was the killing of American citizens-crew members of the ship *Rover*, which was wrecked off the coast of Taiwan in 1867—by local aboriginal inhabitants. Following unsuccessful diplomatic efforts to obtain compensation and punish those responsible, Washington undertook a military intervention involving the Marine Corps. This aspect remains largely underexplored in Ukrainian historiography.

Based on the conducted research, the authors conclude that despite the formal failure of the 1867 American military operation in Taiwan, it nevertheless produced several important outcomes. The expedition demonstrated Washington’s determination to defend the lives and interests of its citizens, signaling to Eastern societies that such acts would not go unpunished. The diplomatic success of U.S. Consul O. Le Gendre, who in 1869 signed a peace agreement with the Taiwanese aborigines and involved Chinese forces in the process, was partly the result of one of the earliest “small wars” carried out by American forces in June 1867. The subsequent development of the U.S. “small wars” strategy will be explored in further publications.

Key words: “Rover” ship, Taiwan, U.S. Marine Corps, aborigines, “small wars” strategy.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла до редакції 02.06.2025 р.

Прийнято до друку 29.08.2025 р.

Опубліковано: 06.10.2025 р.